

УДК 342.8

С. Л. Рибачок
старший викладач кафедри політології
Національного університету «Острозька академія»

ЕВОЛЮЦІЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Постановка проблеми. Одним із основоположних принципів функціонування демократичного політичного режиму є народний суверенітет, поняття, яке закріплюється в конституції будь-якої демократичної держави. Незалежно від особливостей формулювання сутності народного суверенітету зводиться до твердження, що єдиним джерелом влади є народ. Зокрема, в статті 4 Конституції Республіки Польща вказано: «Найвища влада в Республіці Польща належить народу. Народ здійснює владу за допомогою своїх представників та безпосередньо» [16]. Оскільки представницька форма демократії є фактично основним методом здійснення народом своєї владної функції, то на перше місце виходить проблема застосування ефективної виборчої системи, яка дозволяє максимально точно відобразити електоральні переваги населення в структурі парламенту.

Аналіз останніх розробок і публікацій. Важливість вибору та застосування певного типу виборчої системи для ефективного функціонування представницької демократії підтверджується і взаємозалежністю між виборчою системою, формою державного правління та партійною системою. Таке твердження відображено в дослідженнях низки авторів, зокрема М. Дюверже, Д. Рає, Г. Кокс, А. Лейпхарт, М. Уоллерстайн та ін.

М. Дюверже у своїй праці «Політичні партії» пояснив, як виборча система впливає на тип партійної та сформулював ряд закономірностей, котрі в політичній науці отримали назву «соціологічного закону Дюверже» [6]. Інший політолог, Д. Рає, під час дослідження партійних і виборчих систем виявив, що всі вони створюють умови для більшого представництва великих партій і зменшення представництва малих [21]. Ще один дослідник, А. Лейпхарт, вказав на таку особливість формування партійної системи під впливом виборчої, як диспропорційність [8].

С. Ліпсет і С. Роккан у своїй дослідженнях стверджували, що «немає сенсу розглядати виборчі системи як незалежні, а партійні системи як залежні змінні. Партії намагаються впливати на виборче законодавство та вибирати таку систему агрегування, котра дозволяє їм укріпити свою позицію» [9].

Польські й українські науковці також досліджували взаємодію виборчої системи та форми державного правління. Серед українських дослідників можна виділити Ю. Шведа, який вказував на те, що партії можуть використовувати свої механізми впливу для зміни виборчого законодавства та виборчої системи з метою отримання ще більшого впливу в парламенті після наступних виборів [13]. Польський політолог А. Антошевський зазначав, що еволюція виборчої системи Польщі проходила в умовах, коли рішення щодо неї приймалися в ситуації браку часу, досвіду, компетентних виконавців і прозорих механізмів. А нестабільна політична система, у свою чергу, є найбільш чут-

ливою до типу виборчої системи порівняно зі сталими [1, с. 373–385].

Таким чином, невирішеним залишається питання визначення причин і наслідків еволюції виборчої системи Республіки Польща.

Мета статті – пояснити, як відбувалася еволюція виборчої системи Польщі.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що аналізуючи початковий етап становлення виборчої системи Республіки Польща, перш за все, потрібно наголосити на тому, що в республіках, які входили до складу Радянського Союзу, і державах, котрі після Другої світової війни були включені в зону військово-політичного впливу московського центру, було штучно сформовано однопартійні або квазібагатопартійні системи з гегемонічною позицією комуністичних партій. Як наслідок, не існувало потреби в розробці дієвої виборчої системи. З огляду на це після розвалу СРСР законодавці багатьох країн зіштовхнулися з проблемою вибору ефективного типу виборчої системи.

Перші вибори, в яких, окрім «конституційно визначених» Польської об'єднаної робітничої партії (ПОРП) та її сателітів, узяли участь й опозиційні політичні партії, відбулися 4 червня 1989 року. Вироблення умов їх проведення стало результатом тривалих дебатов під час так званого «круглого столу» за участю лідерів опозиційної «Солідарності» та представників влади. Одним із наслідків переговорного процесу став допуск до участі у виборах опозиційних політичних організацій із чітким розподілом квот представництва. Провладним політичним партіям, з-поміж яких: Польська об'єднана робітничка партія (ПОРП), Об'єднана селянська партія (ОСП), Демократична партія (ДП), а також лояльним до влади об'єднанням було задалегідь виділено 65% мандатів. Інші 35% мандатів, згідно з домовленістю, мали бути розподілені між представниками опозиції [26]. Критикуючи виборчу систему 1989 року, польські дослідники справедливо називають її куріальною, оскільки вона гарантувала визначену квоту представництва кандидатам від «курій» [15]. Натомість вибори до новоутвореної верхньої палати парламенту, Сенату, які проводилися без застосування будь-яких обмежень, закінчилися повною поразкою комуністичних сил. Представники «Солідарності» отримали 99 мандатів у Сенаті із 100 наявних. Як зазначають дослідники, результати виборів були несподіванкою для польського політикуму, оскільки опозиція не очікувала такого масштабу перемоги, а влада не сподівалася, що поразка буде настільки нищівною [5]. Вибори до Сейму й Сенату в 1989 році були першим кроком до утвердження демократичних принципів управління державою, але водночас виборча система, яку використовували під час виборів до Сейму, була позбавлена елементів змагальності й альтернативності, оскільки представницькі мандати до Сейму

Республіки Польща розподілялися не за результатами вільного волевиявлення громадян, а в межах попередньо узгоджених квот представництва.

Термін каденції новообраного Сейму повинен був закінчитися в 1993 році, однак чергові парламентські вибори відбулися в 1991 році. Приводом для проведення дострокових виборів стало наростання кризових явищ в усіх сферах держави та неспроможність представницького органу, який був обраний у недемократичний спосіб, протистояти цьому.

Під час проведення парламентських виборів у Польщі 1991 року було застосовано пропорційну виборчу систему, відповідно до якої територію держави поділено на 37 виборчих округів, в яких розподілявся 391 мандат. Також було утворено загальнодержавний виборчий округ, в якому розподілено 69 мандатів [22]. Для визначення виборчої квоти в територіальних округах було застосовано формулу Харе-Німеєра, відповідно до якої число місць у парламенті множиться на кількість голосів, відданих за конкретну партію, і ділиться на загальне число голосів. Мандати розподіляються за цілими числами, а нерозподілені представницькі мандати – між переможцями за методом найбільших залишків [3].

Значним недоліком виборчої системи 1991 року була відсутність виборчих бар'єрів у територіальних виборчих округах, унаслідок чого фрагментація партійної системи досягла надзвичайно високого рівня. Виборчий бар'єр у 5% застосовувався лише для загальнодержавного виборчого округу [25, с. 63]. Відповідно до результатів голосування в Сейм Республіки Польща потрапили представники 29 суб'єктів виборчого процесу, причому 11 з них здобули лише по одному мандату. Найвищий рівень підтримки виборців отримала «Унія демократична» з результатом усього 12,32% голосів. Наслідком відсутності виборчого бар'єру було надзвичайно високе політичне та ідеологічне розпорошення парламенту, наявність представництва мало впливових політичних суб'єктів, як, наприклад, «Союз жінок проти труднощів життя», рівень підтримки якого склав 0,02% голосів виборців, що дозволило отримати один мандат в Сеймі [27].

Можемо зазначити, що вироблення формату виборчої системи Республіки Польща супроводжувалося тривалими дискусіями як серед науковців, так і в політичному середовищі. Дискусійними були фактично всі елементи виборчої системи, з-поміж яких особливу увагу приділяли вибору між мажоритарним і пропорційним типом виборчої системи, формату округів, виборчій формулі, кількості мандатів, яка має розподілятися в загальнодержавному виборчому окрузі, тощо [20]. У результаті узгодження позицій усіх зацікавлених сторін вибраний формат виборчої системи, на нашу думку, був далеким від оптимального. Парламентський рівень партійної системи Республіки Польща був надмірно фрагментований, а представництво в Сеймі отримала значна кількість маловпливових політичних партій. Результатом такої партійної структуризації парламенту 1991 року стала його недієвість, що виявлялось у неспроможності Сейму швидко й ефективно реагувати на політичні, економічні та соціальні потреби суспільства, в результаті чого наступні вибори до парламенту відбу-

лися в 1993 році, задовго до терміну закінчення його каденції.

Парламентські вибори 1993 року проводилися за новою виборчою системою, прийняття якої, на думку польських дослідників, було пролобійовано представниками найбільших фракцій [25, с. 67]. Основні відмінності від попередньої системи полягали у введенні виборчих бар'єрів, котрі становили в територіальних виборчих округах 5% для партій та 8% для виборчих коаліцій. Для загальнодержавного виборчого округу, в якому так само розподілялося 69 мандатів, виборчий бар'єр було збільшено з 5 до 7% [24]. Потрібно зазначити, що, відповідно до законодавства, виборчі бар'єри не застосовували до суб'єктів виборчого процесу, які представляли національні меншини. Було змінено і формулу розподілу мандатів. Зокрема, в 1993 році застосовано метод Д'Онта, вигідний передусім великим партіям, оскільки розподіл мандатів відбувається шляхом кроків, при кожному з яких мандат надається тим партіям, які отримали найбільшу виборчу квоту [4, с. 72–73].

Прийняття нового закону про вибори суттєво змінило парламентський рівень партійної системи Республіки Польща, оскільки нова виборча система відсіювала мало впливові партії, сприяла укрупненню парламентських фракцій і більш чіткій партійній структуризації парламенту. За результатами виборів 1993 року представництво в Сеймі отримали 8 суб'єктів виборчого процесу, в тому числі 2 виборчі комітети, які представляли національні меншини. Місця в парламенті були розподілені між «Союзом лівих демократів», Польською селянською партією, «Унією демократичною», «Унією праці», «Конфедерацією незалежної Польщі» та «Безпартійним блоком сприяння реформам». Чотири депутатські мандати отримали представники німецької меншини, яка була представлена двома виборчими комітетами – «Німецька меншина Опольського Шльонська» та «Німецьке громадсько-культурне товариство» [29].

Вибори 1993 року продемонстрували електоральну переорієнтацію населення, оскільки переможцями стали «Союз лівих демократів» та Польська селянська партія, проте, як зазначають дослідники, перемога на виборах лівих політичних сил не призвела до переорієнтації векторів внутрішньої та зовнішньої політики Польщі [7].

Якщо порівняти відсоток голосів виборців і відсоток отриманих партією мандатів у Сеймі за результатами виборів 1993 року, то диспропорційність цих двох показників можна спостерігати навіть без додаткових розрахунків. Дискримінаційний вплив формули Д'Онта можна прослідкувати, порівнявши, наприклад, результат «Союзу лівих демократів» – 20,41% голосів виборців і 37,2% мандатів та результат «Безпартійного блоку сприяння реформам» – 5,41% голосів та 3,5% мандатів. Тобто переможець виборів отримав представницьких мандатів на 16,79% більше, ніж рівень його реальної електоральної підтримки, тоді як інший учасник виборів недоотримав 1,91% мандатів [29]. Наведений приклад яскраво демонструє вплив виборчої системи на формування парламентського рівня партійної системи Польщі, внаслідок чого партіям-переможцям може надаватися необґрунтовано завище-

на кількість представницьких мандатів, що дозволяє формування парламентської більшості, формат якої може суттєво відрізнятись від електоральних переваг громадян.

Вибори 1997 року відбувалися за аналогічною виборчою системою, але результати голосування продемонстрували кардинально інші електоральні переваги населення. Перемогу отримав блок політичних партій «Виборча акція «Солідарність», отримавши результат у майже 34% голосів виборців і випередивши переможця попередніх виборів – «Союз лівих демократів». Однією з причин такого електорального успіху є той факт, що до цієї виборчої коаліції увійшли представники близько 40 політичних угруповань [2]. Рівень підтримки Польської селянської партії знизився майже удвічі. Водночас серед переможців виборчих регіонів з'явилися і досі не представлені в парламенті політичні сили, зокрема «Рух відбудови Польщі». Це свідчить про значну мінливість електоральної поведінки населення та нестабільність парламентського рівня партійної системи [19].

Незважаючи на недосконалість формули розподілу мандатів, її так і не було змінено, внаслідок чого рівень диспропорційності виборчої системи залишився досить високим і дискримінаційно впливав на кількість мандатів політичних партій, що отримали низькі електоральні результати.

Наступні вибори до Сейму Республіки Польща відбулися у 2001 році за оновленою виборчою системою. Головним нововведенням стало скасування загальнодержавного округу та розподілення усіх 460 мандатів у 41 територіальному виборчому окрузі [23]. Можемо зазначити, що це нововведення загалом позитивно оцінюють польські дослідники як фактор, що наближає виборчу систему до повного дотримання принципу рівності виборчого права [10]. Формулу розподілу мандатів Д'Онта було замінено на метод Сент-Лаге із збереженням виборчих бар'єрів на тому ж самому рівні: 5% для партій та 8% для виборчих коаліцій. На відміну від формули Д'Онта, метод дільників Сент-Лаге віддає перевагу в розподілі мандатів малим і середнім партіям [4, с. 72–73.]. На думку польського дослідника А. Антошевського, зміна формату виборчої системи була спробою штучно зменшити представництво «Союзу лівих демократів» у майбутньому Сеймі, оскільки прогнози соціологів вказували на перемогу саме цієї політичної сили [2].

Проте, незважаючи на чергову зміну виборчих правил, результати виборів 2001 року вкотре підтвердили нестабільність як партійної системи, так і електоральних переваг виборців. Одним із найбільш яскравих результатів виборчої кампанії став катастрофічний програвш «Солідарності», електоральний результат якої не дозволив подолати виборчий бар'єр і потрапити до парламенту. Причинами такої поразки дослідники називають проведення непопулярних у суспільстві реформ, які не дали швидких результатів, неефективна діяльність уряду Є. Бузика, розкол між учасниками коаліції та численні корупційні скандали [14]. Знаковою подією виборів 2001 року став черговий реванш лівих політичних партій. «Союз лівих демократів» зумів не лише відвоювати позиції лідера виборів, а й суттєво покращити свої попередні електоральні результати.

Важливо також звернути увагу на значний ріст підтримки правих та праворадикальних політичних сил, серед яких варто відзначити такі партії, як «Право і справедливість», «Самооборона» та «Ліга польських родин» [28].

Вибори до парламенту Польщі 2005 року мали особливий характер перебігу, оскільки час їх проведення співпав з виборами Президента Республіки. Як зазначають дослідники, це спричинило перевагу президентської кампанії над парламентською та сприяло високому рівню персоналізації електорального вибору. Одним із наслідків такої ситуації стало зменшення рівня підтримки політичних партій, які не мали потужної кандидатури на пост Президента Республіки [18]. Також у 2005 році відбулася остання зміна виборчої системи, за якою проводяться вибори до Сейму Республіки Польща. Цього разу зміни були не настільки радикальними та стосувалися лише формули розподілу мандатів. Попередній метод дільників Сент-Лаге був відкинтий законодавцями, відбулося повернення до методу Д'Онта, який, як уже зазначалося, надає перевагу великим партіям.

Вибори до Сейму Республіки Польща 2005 року вкотре підтвердили нестабільність ідеологічної орієнтації виборців. Достатньо показовим є результат «Союзу лівих демократів», який переміг на попередніх виборах, отримавши 47% представницьких мандатів у Сеймі, а в 2005 році здобув лише четвертий за значимістю результат та 12% місць в парламенті. Такі різкі зміни в політичних уподобаннях населення дослідники вважають особливістю партійної системи Польщі, для якої характерний високий рівень «перетікання» електорату [11, с. 47].

Склад парламенту, обраного у 2005 році, виявився неспроможним до створення потужної урядової коаліції, а політична угода між лідерами «Права і Справедливості», «Самооборони» та «Ліги польських родин» виявилася нетривкою значною мірою і через корупційні скандали навколо лідера «Самооборони» А. Леппера, що спровокувало глибоку урядову кризу і, як наслідок, – достроковий розпуск парламенту [14].

Наступні вибори до Сейму Республіки Польща відбулися в позачерговому порядку у 2007 році за тією ж виборчою системою, що й попередні. За результатами голосування позицію лідера здобула політична партія «Громадянська платформа» з результатом 45,43% представницьких мандатів. Другий результат одержала партія «Право і Справедливість», що дозволило їй отримати 36,09% місць у парламенті.

Як стверджує українська дослідниця Л. Харченко, застосування в Польщі пропорційної виборчої системи загалом сприяло консолідації партійної системи, але цей процес відбувався повільно та значною мірою хаотично [12, с. 37].

Наступні вибори до Сейму Республіки Польща відбулися в жовтні 2011 року. За результатами голосування до нижньої палати парламенту потрапили 6 суб'єктів виборчого процесу, 5 з яких були представлені в попередньому скликанні, а саме: «Громадянська платформа», «Право і справедливість», «Союз лівих демократів», Польська селянська партія та «Комітет виборців «Німецька меншина». Також до парламенту ввійшла і новостворена партійна організація «Рух Па-

лікота», яка до цього не мала представництва в Сеймі, але отримала третій за вагомістю електоральний результат.

Можемо зазначити, що виборча система, за якою відбувалися вибори 2011 року, нічим не відрзнялася від використовуваної на попередніх виборах. В якості формули розподілу мандатів було в чергове використано метод Д'Онта, який дискримінаційно впливає на результати малих партій та віддає значні переваги партіям-переможцям.

Останні вибори до Сейму Республіки Польщі відбулися у 2015 році. Перемогу на виборах здобула правоконсервативна партія «Право і справедливість», другий результат у партії «Громадянська платформа», третій – у право-популістської партії «Кукіз'15». Такі результати продемонстрували, що електоральні погляди громадян Польщі у 2015 році подібні до поглядів, які сформувалися після виборів 2005 року, коли до парламенту пройшла партія «Право і справедливість», а також дві популістські партії – «Самооборона» і «Ліга польський сімей». Порівняно з попереднім виборчим циклом, окрім партій «Право і справедливість» та «Громадянська платформа», інші представники Сейму Республіки Польщі не потрапили до парламенту каденції 2015 року. Отже, можемо стверджувати, що пропорційна виборча система з розподілом мандатів за квотою Д'Онта сприяла відданню переваги великим партійним структурам. Партія «Право і справедливість» отримала 51% мандатів, «Громадянська платформа» – 33%, що демонструє дискримінаційність варіанту пропорційної виборчої системи Польщі.

Можемо зауважити, що дискусія навколо доцільності застосування пропорційної виборчої системи з відкритими регіональними списками продовжується в Польщі і дотепер. Зокрема, є пропозиції щодо запровадження одномандатних виборчих округів, зниження чи підвищення виборчого бар'єру, тощо [12, с. 36]. Але, як відомо, кожна виборча система має як переваги, так і недоліки. Щодо питання про доцільність зміни системи, то, на нашу думку, можна погодитися з твердженням професора Р. Марковського. Науковець зазначає, що найбільшою проблемою польської виборчої системи є незацікавленість, апатичний виборець, який не бажає виділити час для впливу на склад виборчого списку [17]. Така ситуація, вважаємо, характерна не лише для польського суспільства, а й для більшості країн посткомуністичного простору.

Здобуті результати дозволяють погодитися з висновками української дослідниці Г. Зеленько, яка стверджує, що застосування пропорційної виборчої системи в Польщі сприяло стабілізації партійної системи [7]. Водночас, на нашу думку, наведене твердження потребує доповнення в тій частині, що вирішальний вплив на формування партійної системи мав не лише тип виборчої системи, але й застосування дискримінаційної щодо мало впливових партій виборчої формули.

Висновки. Отже, можемо зазначити, що в Республіці Польща протягом досліджуваного періоду застосовувалися різні конфігурації виборчої системи. Проте особливим елементом еволюції виборчої системи Польщі став механічний ефект, який відобразився в застосуванні дискримінаційних виборчих квот відносно

малих партій. Водночас пропорційна виборча система, яка застосовувалася останні чотири виборчі періоди з використанням виборчої квоти Д'Онта, сприяли витісненню з парламенту маловпливових партій, що, у свою чергу, призвело до штучного укрупнення основних політичних акторів і, як наслідок, до стабільного функціонування парламенту. Також упродовж аналізованого періоду неодноразово фіксувалася ідеологічна нестійкість електорату парламентських політичних партій, і, як наслідок, неодноразово змінювався формат міжпартійної конкуренції, що впливало на еволюцію типу виборчої системи.

Наразі еволюція виборчої системи Польщі продовжується, оскільки триває дискусія навколо доцільності застосування пропорційної виборчої системи з відкритими регіональними списками. Зокрема, є пропозиції щодо запровадження одномандатних виборчих округів, зниження чи підвищення виборчого бар'єру, тощо [12]. Але, як відомо, кожна виборча система має як переваги, так і недоліки.

Література

1. Антошевський А. Перехід до демократії: аналіз випадку Польщі / А. Антошевський // Трансформація в Польщі і в Україні. Вибрані аспекти. – Вроцлав, 2010. – С. 373–385.
2. Антошевський А. Розвиток польської партійної системи після 1989 року / А. Антошевський // *Magisterium* – 2008. – № 31. – С. 78.
3. Германия: анализ избирательного законодательства в контексте соблюдения общедемократических стандартов и прав человека [Электронный ресурс] // CIS-EMO. Режим доступа : <http://www.cis-emo.net/ru/materials/demokraticheskie-processy/germaniya-analiz-izbiratel'nogo-zakonodatelstva-v-kontekste-soblyudeniya>. – Название с экрана.
4. Конончук О. Демократичний потенціал пропорційних виборчих систем / О. Конончук, О. Ярош, С. Горобчишина; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К., 2009. – С. 72–73.
5. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 / Г. Дильонгова. – К., 2007. – 239 с.
6. Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже – Академический проект, 2007. – 544 с.
7. Зеленько Г. Виборча система як інструмент формування громадянського суспільства у постсоціалістичних суспільствах / Г. Зеленько // *Нова парадигма*. – К., 2006. – С. 125–132.
8. Лейпхарт А. Электоральные системы / А. Лейпхарт // *Политология: Хрестоматия* / Сост. Б. Исаев, А. Тургаев, А. Хренов. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с.
9. Липсет С. Структуры размежеваний, партийные системы и предпочтения избирателей / С. Липсет, С. Роккан // *Центр социал. науч.-информ. исслед. Отд. полит. науки, Рос. ассоц. полит. науки*. – М. : 2004, № 4. – С. 222, 244.
10. Принцип вільних виборів [Електронний ресурс] / Ю. Шведа. – Режим доступу : <http://yuriy-shveda.com.ua/en/communion/psefolohia/646-liberty.html>. – Заголовок з екрану.
11. Тищенко Ю. Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство [Електронний ресурс] / Ю. Тищенко. – Режим доступу : http://pravo-media.at.ua/political_communication2010.pdf. – Заголовок з екрану.

12. Харченко Л. Виборча система Республіка Польща: досвід для України // Л. Харченко / Стратегічні пріоритети. – № 3, 2007. – С. 36 (35–40 с.)

13. Шведа Ю. Політичні партії: Енциклопедичний словник / Ю. Шведа – Львів : Астролябія, 2005. – С. 128.

14. Яковлева І. Зовнішньополітичні чинники формування партійно-політичної системи Республіки Польща / І. Яковлева // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / керівник авт. кол. С.В. Ківалов ; відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: «Фенікс», 2009. – Вип. 37. – С. 312–323.

15. Alberski R. Systemy wyborcze / R. Alberski. – Wrocław 1993.

16. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс] // Sejm RP. – Режим доступу : <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>. – Назва з екрану.

17. Markowski R. System wyborczy – system partyjny – jakość demokracji [Електронний ресурс] / R. Markowski <http://www.isp.org.pl/files/5085946460410533001263554687.pdf>. – Назва з екрану.

18. Migalski M., Wojtasik W., Mazur M., Polski system partyjny, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, 2007. – S. 67.

19. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 25 września 1997 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 21 września 1997 r. [Електронний ресурс] // Internetowy system aktów prawnych. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP19970640620>. – Назва з екрану.

20. Ordynacje wyborcze do sejmu w procesie krystalizacji systemu partyjnego w Polsce [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://docplayer.pl/10625626-Ordynacje-wyborcze-do-sejmu-w-procesie-krystalizacji-systemu-partyjnego-w-polsce.html>. – Назва з екрану.

21. Rae D. The Political Consequences of Electoral Laws / R. Rae – Yale University Press, 1972. – 218 p.

22. Ustawa z dnia 10 maja 1991 r. Ordynacja wyborcza do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс] // Internetowy system aktów prawnych. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910580246>. – Назва екрану.

23. Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс] // Internetowy system aktów prawnych. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20010460499>. – Назва з екрану.

24. Ustawa z dnia 28 maja 1993 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej [Електронний ресурс] // Internetowy system aktów prawnych. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19930450205>. Назва з екрану.

25. Wojtasik W. Polski system partyjny / W. Wojtasik, M. Mazur – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. – S. 272.

26. Wybory 4 czerwca 1989 r. – «śmiertelny cios dla komunistycznej dyktatury» [Електронний ресурс] // Dzieje.pl. – Режим доступу : <http://dzieje.pl/aktualnosci/wybory-4-czerwca-1989-r-smiertelny-cios-dla-komunistycznej-dyktatury>. – Назва з екрану.

27. Wybory do Sejmu I kadencji w 1991 roku [Електронний ресурс] // Polonia Restituta. – Режим доступу :

<http://poloniarestituta.blogspot.nl/2012/06/wybory-do-sejmu-i-kadencji-w-1991-roku.html>. – Назва з екрану.

28. Wybory do Sejmu: wyniki głosowania na listy komitetów wyborczych wskali kraju [Електронний ресурс] // Państwowa komisja wyborcza. – Режим доступу : http://wybory2001.pkw.gov.pl/sjg2_k.html. – Назва з екрану.

29. Wybory w 1993. Postkomuniści zdobywają władzę [Електронний ресурс] // Polskie Radio. – Режим доступу : <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1490984,Wybory-1993-Postkomunisci-zdobywaja-wladze>. – Назва з екрану.

30. Wybory w 1993. Postkomuniści zdobywają władzę [Електронний ресурс] // Polskie Radio. – Режим доступу : <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1490984,Wybory-1993-Postkomunisci-zdobywaja-wladze>. – Назва з екрану.

Анотація

Рыбачок С. Л. Еволюція виборчої системи Республіки Польща: причини та наслідки. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню еволюції виборчої системи Польщі. З'ясовано, що особливим елементом такої еволюції є механічний ефект, який відображається в застосуванні дискримінаційних виборчих квот відносно малих партій. Водночас застосування пропорційної виборчої системи в останніх чотирьох виборчих циклах із використанням виборчої квоти Д'Онта сприяли витісненню з парламенту мало впливових партій, що, у свою чергу, призвело до штучного укрупнення основних політичних акторів і як наслідок – до стабільного функціонування парламенту.

Ключові слова: виборча система, виборчі квоти, Республіка Польща, партії.

Аннотация

Рыбачок С. Л. Эволюция избирательной системы Республики Польши: причины и последствия. – Статья.

Статья посвящена исследованию эволюции избирательной системы Польши. Выяснено, что особым элементом такой эволюции является механический эффект, который отображается в применении дискриминационных квот относительно малых партий. В то же время применение пропорциональной избирательной системы в последних четырех избирательных циклах с использованием избирательной квоты Д'Онта способствовало вытеснению из парламента маловлиятельных партий, что, в свою очередь, привело к искусственному укрупнению основных политических акторов и как следствие – к стабильному функционированию парламента.

Ключевые слова: избирательная система, избирательные квоты, Республика Польша, партии.

Summary

Rybachok S. L. Evolution of the Electoral System of the Republic of Poland: Causes and Effects. – Article.

The article deals with the evolution of the electoral system of the Republic of Poland. It was identified that mechanical effect plays special role in the Polish electoral system. It is reflected by the use of discriminatory electoral quotas to displace small parties. On the other hand, the application of the proportional representation system in the past four election cycles using D'Hont electoral quotas contributed to the displacement of non-influential parties, which led to artificial enlargement of the main political actors and, consequently, to stable functioning of the Parliament.

Key words: electoral system, electoral quotas, Republic of Poland, parties.